

Idees prèvies per a unes arts implicades

JESÚS-ÀNGEL PRIETO

Per què aquesta marcada diferència entre art, disseny i arts aplicades? Per dir-ho de forma simplificadora, abans del segle XIX els artistes i artesans eren quasi el mateix en l'economia basada en el poder i la propietat de la terra. I era potser la intensitat de l'objecte final i la seva funció social el que accentuava lleugerament aquesta jerarquia. Per això m'he atrevit –metafòricament– a proposar un canvi de nom dels llibres escolars pel de *Història General de l'Artesania*, amb un capítol final dedicat a l'Art, el Disseny i l'Artesania en els segles XIX i XX¹. Perquè penso que és la revolució burgesa (amb el capitalisme i la seva preeminència del mercat) el que provoca que els fabricants d'imatges i objectes s'especialitzin i es generi aquesta divisió tan marcada: uns artesans es van reconvertir a la indústria (Thonet), d'altres en artistes genials (Courbet), d'altres van continuar amb les arts aplicades (William Morris).

És prou clar que la industrialització va obrir una gran via de formalització d'objectes i imatges produïdes per la màquina. I aquesta formalització calia projectar-la prèviament, seguint les experiències metodològiques que ja havien experimentat els enginyers: és aquí quan apareix la professió del dissenyador industrial. Una professió que trigarà en ser reconeguda i en tenir un perfil prou clar: la Bauhaus (1919-1933) serà un punt d'inflexió en provocar una primera sistematització de la seva pedagogia. I en la vida dinàmica de la reconeguda escola tots recordem les interaccions entre art, artesania i disseny. Són molt significatives les idees proposades per Walter Gropius: "No hi ha una diferència bàsica entre l'artista i l'artesà. L'artista és un artesà exaltat"². La pròpia escola va anar derivant cap a una clara posició en l'àmbit del disseny i de la indústria amb l'arquitectura com a germana gran: era clar que l'art estava avançant amb una enorme autonomia cap a territoris difícils de sistematitzar (expressionisme, surrealisme, abstracció). I era clar que l'artesania (germana petita) era un inesgotable reservori de coneixement i tradició. Però la modernitat portava en el seu ADN el conegut axioma "allò que pugui ser industrialitzat, ho serà". I a més, els nous mercats sorgits després de la II Guerra Mundial accelerarien un comerç i un consum que es revelarien com a motors del capitalisme de la segona meitat de segle.

I així tenim al començament del segle XXI el disseny industrial convertit en aliat (si no en mestre de cerimònies) del màrqueting, i en això rau la seva reputació. I l'art (amb la consolidació del sistema de museus, institucions, i la noció de consum cultural) elevat com a meta-discurs cultural que sanciona la postmodernitat en una cerimònia que podríem definir com la del gos que creu que mossega la mà de l'amo. Òbviament, aquesta descripció és

Sponsored food (Martí Guixé (1997))

simplificadora i no podem obviar els factors enormement positius del disseny industrial (la seva capacitat per millorar el dia a dia, la democratització dels béns i serveis) i de les arts plàstiques (la seva funció crítica, la inesgotable voluntat de formalitzar i de donar-nos noves visions). I en el camí, l'artesania ha perdut la seva centralitat com a proveïdora de les arts aplicades i les arts decoratives, adaptant-se als diferents corrents del mercat i de les tendències socials –bàsicament, en un descens cap a la marginalitat.

Com afecta l'actual crisi als diversos sectors? El disseny industrial (i potser l'arquitectura?) ha caigut en la contradicció d'alimentar una producció i un consumisme insostenibles: som més de 7.000 milions d'habitants en un planeta que raonablement podria alimentar-ne uns 3.000; ja estem en 400 ppm de CO₂, una xifra que indica que el canvi climàtic ha entrat en un punt de no retorn... Ja no es tracta de fer arquitectura sostenible, eco-disseny: és el decreixement, estúpids (diríem parafrasejant una frase gastada). Des d'aquesta perspectiva, la crisi financera em preocupa poc (tot i angoixar-me en el dia a dia), si bé forma part de la mateixa mentalitat: la creença irresponsable que no hi ha límits. La bombolla immobiliària, la bombolla climàtica, la bomba demogràfica... de què ens parlen? De la necessitat de posar límits a la nostra activitat, de consensuar un nou paradigma que deixi enrere el capitalisme de mercat i el dogma del progrés (ja m'està bé la proposta de l'economia del bé comú de Christian Felber³), de parlar més de valors i jerarquies ètiques (tot allò que la postmodernitat va depreciar).

I l'art? Evidentment, hi ha artistes i col·lectius que miren d'incloure en les seves propostes reflexions de caràcter social, però estem massa acostumats a treballar sota l'aixopluc de la "institució art", i a utilitzar plataformes elitistes per donar continguts que, d'altra banda, els bons programes documentals televisius ja ofereixen (hem de revisar amb justícia la proposta catalana sobre

1 Prieto, J-A. (2010) "Reescribir la Historia del Arte", en De Dios, L. (ed.) *Singular.es, Artesanía española del siglo XXI*, Fundesarte, Madrid 2010.

2 Gropius, W. (1919) "Manifiesto y programa de la Bauhaus, Weimar", en Droste, M. *Bauhaus 1919-1933*, Benedikt Taschen, Berlin 1998.

3 Felber, Ch. (2011) *La economía del Bien Común*, a Attactv <http://www.attactv.com/2011/10/2345> (consultat maig 2013).

Artlanticque,
african
upcycling,
Artlanticque
(2010)

l'atur a la Biennal de Venècia). I la crisi econòmica ens ha enfrontat a una realitat molt crua: defensar el sosteniment amb diners públics de determinades polítiques artístiques (determinats centres, determinades subvencions) enfront de les necessitats de la sanitat, l'educació i els serveis socials. I per què aquest enfrontament és tan dur? Perquè reclamant (frívolament) la inutilitat de l'art hem aconseguit que la societat hagi oblidat la necessitat de l'art. I és que Warhol, Nauman, Hirst... han fet molt de mal, i molts han vist que el vestit de l'Emperador no era cap altre que fer negoci, un negoci que ha fet de l'art la vàlvula d'escapament del capitalisme financer: "el món està a la venda a preu de saldo, excepte l'Art" (Lola Garrido, col·leccionista)⁴. Fem un exercici de paral·lelisme financer: tenim institucions bancàries que tenen un gran fons d'art actual, taxat segons els preus durant l'època en què tota caixa d'estalvis tenia una col·lecció. Quin valor real tenen ara? I si passa com amb els pisos? I si hem de crear un "banc dolent" per absorbir els actius "artístics" invendibles? Qui serà el banc dolent? El MACBA? El seu rescat el pagarem tots?

Si el capitalisme, el mercat, va crear la jerarquia de l'art (allò que no té preu), del disseny de consum (el preu de la marca), i de l'artesania (allò baratet), potser caldria atacar aquesta jerarquia per col·laborar amb el recanvi de sistema. L'artesania (gràcies, Richard Sennett) és el territori de la humilitat, de l'objecte pròxim que no té obsolescència programada, del respecte als materials, d'allò local, d'aquell creador que mira als ulls de l'usuari, de la bellesa de les petites coses i d'allò sublim que ens connecta amb la realitat. Hem de retrobar-nos amb l'art necessari, amb l'art imprescindible, amb la creativitat sostenible, i trencar el classisme intel·lectual entre el museu d'art, el de disseny i el de les arts aplicades. Al meu parer (i puc estar equivocacat), és sorprenent el fet que en el pròxim Museu del Disseny (allò que encara anomenen *DissenyHub*) no hi haurà cap col·lecció d'artesania rural: per exemple, la fantàstica col·lecció de Violant i Simorra està amagada al Museu Etnològic amb l'art denominat primitiu, ja que aquesta és la valoració que la nostra

⁴ Citat en Sesé, T. "El món a la venda", *La Vanguardia*, 17 maig 2013.

cosmopolita burgesia fa de les nostres arrels rurals. I si no reconeixem el nostre "protodisseny" (que amb aquest *palabro* potser s'escola en el nou museu), com podem aprendre les solucions de les formes depurades per l'ús, del respecte al material, de la identitat antropològica de la nostra cultura...? Que lluny estem dels finesos! (en els quals tantes vegades ens emmirallem).

Arts aplicades: aquest és, per a mi, el paraigua d'un nou replantejament dels futurs creadors d'objectes i d'imatges, creadors que tinguin present allò que diu Sennett: "Para hacer frente a esta crisis física estamos obligados a cambiar tanto las cosas que producimos como nuestro modo de utilizarlas. Necesitamos aprender otras maneras de construir edificios, utilizar transportes e idear rituales que nos acostumbren a ahorrar. Necesitaremos convertirnos en buenos artesanos del medio ambiente"⁵. I és en aquesta línia que amb el meu col·lega Josep Mañà vam coincidir: el que ens cal són unes arts implicades.

La Floresta, primavera boja de 2013

Jesús-Àngel Prieto (Astúries, 1955) és llicenciat en Història de l'Art, professor de l'Escola Massana-UAB i realitzador audiovisual. En l'àmbit de la teoria de l'art s'ha interessat per la relació entre art, disseny i artesania, amb especial interès en les arts aplicades. Mogut per aquest interès, ha coordinat jornades, exposicions i llibres, impartit conferències, escrit articles i realitzat documentals. www.jesusangelprieto.es

⁵ Sennett, R. (2008) *El Artesano*. Anagrama, Barcelona, 2009.